

<http://www.apsu.org.ua/ua/information/press/5986/> 6. Конфліктологія : навч. посіб. / [Л.М. Ємельяненко, В.М. Петюх, Л.В. Торгова, А.М. Гриненко] ; за заг. ред. В.М. Петюха, Л.В. Торгової. – К. : КНЕУ, 2003. – 315 с. 7. Красовский Ю.Д. Организационное поведение : учеб. пособие [для вузов] / Ю.Д. Красовский. – М. : ЮНИТИ, 2001. – 472 с. 8. Анцупов А.Я. Конфликтология : учебник [для вузов] / А.Я. Анцупов, А.И. Шипилов. – М.: ЮНИТИ, 1999. – 551 с. 9. Конфликтология : учебник [для вузов] / В.П. Ратников, В.Ф. Голубь, Г.С. Лукашова и др. ; под ред. В.П. Ратникова. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2001. – 512 с.

УДК 330,331.1:339.9

Л.О. Саталкіна, В.В. Лакіза
Національний університет “Львівська політехніка”

ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ СФЕРИ В РОЗВИНЕНИХ КРАЇНАХ СВІТУ

© Саталкіна Л.О., Лакіза В.В., 2010

Проаналізовано особливості фінансування інноваційних проектів у розвинених країнах. Також обґрунтовано необхідність впровадження інновацій і важливість їх для розвитку економіки. Одним із важливих аспектів є необхідність і важливість використання досвіду фінансування інновацій у розвинених країнах для економіки України.

Ключові слова: інновації, податкові пільги, пільгове кредитування, дослідницько-інженерні розробки, венчурний капітал, венчурний фонд.

PECULIARITIES IN FINANCING OF INNOVATION SPHERE IN DEVELOPED COUNTRIES

In this article were analyzed the peculiarities of innovation financing in developed countries. In this article is also explained the necessity of innovation providing and its importance for economy development. One of the most important aspects of the article is the necessity of using the experience of developed countries in innovation financing for Ukraine.

Keywords: innovations, tax benefits, credit benefits, research and engineering developments, venture capital, venture fund.

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Сьогодні основні акценти переміщуються на завдання прискореного інноваційного розвитку, переходу до економіки, що ґрунтується на знаннях. Саме інноваційний шлях розвитку економіки забезпечує оновлення технологій, товарів і послуг, ефективне використання науково-технічного потенціалу і стимулювання його підвищення. Сфера нових технологій характеризується значним попитом на фінансові ресурси. Особливої актуальності ця проблема набуває в Україні. Для її вирішення доцільно використовувати досвід розвинених країн світу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій за проблемою. Через те, що проблема інноваційного розвитку, а відповідно і ефективного фінансування інновацій, набуває важливого значення, все більше вчених цікавляться цим питанням. З'являються нові публікації стосовно цієї

проблеми. Над дослідженнями у цій сфері працюють такі вчені: І. Власова, О. Склярєнко, В. Журавський, К. Кузнєцов, В. Мелавидов, О. Жилінська, Н. Зінько, О. Чернова, А. Абрамов, В. Волкова, А. Пересада, А. Гальчинський, А. Геєць, В. Семиноженко, С. Лютий. Такий відомий журнал як: «Економіст» .

Цілі статті – вивчення досвіду розвинених країн світу у сфері державного фінансування інноваційних процесів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інноваційні процеси або інновації – це постійно виникаючі у часі прогресивні зміни, що своєю чергою ведуть до розвитку певної галузі.

У розвинених країнах прямі державні витрати на наукові інноваційні проекти становлять 1.6–3.7 % від ВВП, що відображено у таблиці.

Прямі державні витрати на наукові інноваційні проекти

Країни	% від ВВП	Дол. США на душу населення
Швеція	3,70	773,8
Японія	3,06	731,3
США	2,84	842,3
Корейська республіка	2,52	365
Німеччина	2,29	527,4
Франція	2,18	461,6
Велика Британія	1,83	397,7
Канада	1,61	406,8

Рада Європи на засіданні в Барселоні вирішила до 2010 р. збільшити загальний рівень інвестицій у сферу досліджень до 3 % від ВВП, при цьому дві третини від цих витрат мають бути приватними. Цей крок було впроваджено для того, щоб дати шанс європейським країнам наздогнати США і Японію. Взагалі приклад США є цікавим, оскільки в США законодавчо визначено, що пенсійні фонди повинні інвестувати принаймні 15 % доходів у практичну економічну діяльність, це створює умови для потужного фінансування венчурних фондів [1, с. 34].

Існують певні методи і фінансово-кредитні інструменти для підтримки інноваційного напрямку розвитку економіки. При цьому кожній країні притаманні свої методи. Отже, розглянемо приклад деяких країн стосовно фінансування інноваційної сфери [1, с. 37–38]:

1. Гарантування державою позик: у Канаді діє понад 200 місцевих центрів розвитку, які гарантують повернення позик малими підприємствами в сумі до 75 тис. доларів США. У Франції для гарантування позик малому підприємству створено спеціальні заклади – товариства взаємного поручительства, діяльність яких спрямовує та координує єдиний державний центр. У Великій Британії діє «Програма гарантованої позики».

2. Пільгове кредитування інноваційного підприємництва: у розвинених країнах, зокрема у Франції, поширені два види пільгових позик: позики, які повертають у разі успіху, позики з пільговими процентами; в Японії позики на пільгових умовах з метою стимулювання малих підприємств надають для виконання таких проектів, як розробка нової технології та нових видів продукції; сприяння технічній і виробничій кооперації підприємств малого бізнесу; відродження дрібних підприємств у загальному контексті розвитку економіки окремих регіонів тощо.

3. Податкові пільги щодо стимулювання науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт . Однак варто зазначити, що такі пільги ставлять у різні умови галузі й фірми, внаслідок чого у країнах із розвинутою економікою почали скорочувати податкові пільги з істотним зниженням ставок прибуткового оподаткування юридичних осіб.

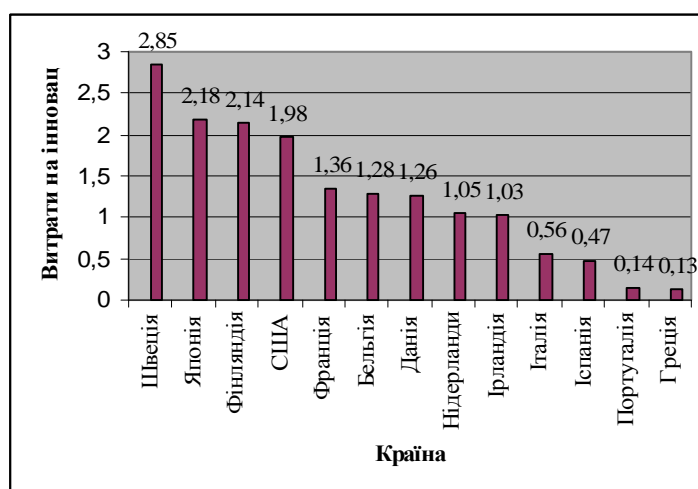
4. Податкове списання (зменшення оподатковуваного доходу), або податковий кредит (зменшення суми податкового зобов'язання). Податкове списання поширено в Австрії, Бельгії,

Норвегії, Ізраїлі, Іспанії, Італії, Португалії, США. Податковий кредит – у Канаді, Великій Британії, Ірландії. Обсяг податкового кредиту залежить від обсягів витрат підприємств на дослідницько-інженерні розробки (ДІР).

5. Банківське кредитування поширене у всіх країнах ЄС і займає провідні позиції.

Також у таких країнах, як Фінляндія, підтримка державою інноваційних процесів полягає, передусім, у вкладанні коштів у розвиток інноваційної інфраструктури та активному використанні програмно-цільових методів у разі розподілу бюджетних коштів. Як результат, сьогодні за даними Всесвітнього економічного форуму, Фінляндія має одну з найконкурентоспроможніших економік і посідає перше місце за результатами розрахунку індексу конкурентоспроможності економіки [1, с. 40].

Спеціалісти більшості країн, де було запроваджено податкові пільги, загалом позитивно оцінюють результати, оскільки вони забезпечують досягнення цілей, задля яких були запроваджені. Непрямим доказом цього є подовження строку чинності пільг, що запроваджувалися як тимчасові заходи. Швеція, Японія та США випереджають більшість європейських партнерів (крім Люксембургу) за показником витрат компаній на дослідження і розвиток, що наведено на рисунку [1, с. 41].

Витрати країн (у % від ВВП) на дослідження і розвиток

У країнах ЄС лідерами з витрат на інновації є Швеція, Данія, Фінляндія, Німеччина, Франція і Нідерланди, де рівень цих витрат становить 3.8–7 % від загального обсягу виробництва і продажу продукції [1, с. 42].

Цікавим є досвід Росії щодо застосування інструментів стимулювання інноваційної діяльності, де 100 % витрат на ДІР припадає на виробничі витрати; пільгове оподаткування. Зокрема академічні науково-дослідні організації та вищі навчальні заклади звільняються від податку на майно та земельного податку, уряд надає гарантії щодо реалізації інноваційних проектів, які забезпечують виготовлення конкурентоспроможної наукоємної продукції, в обсязі до 10 % витрат федерального бюджету. Має місце пільгове фінансування інноваційних фірм; зворотне та незворотне фінансування малих інноваційних фірм на конкурсних засадах за рахунок коштів Фонду сприяння розвитку малих форм підприємств у інноваційній сфері, Російського фонду технологічного розвитку, Регіонального фонду науково-технічного розвитку Санкт-Петербурга; за рахунок коштів Ощадбанку Росії та ЄБРР надаються кредити. Також органи державної влади зобов'язані розміщувати серед малих підприємств (зокрема інноваційних) не менше 15 % від загального обсягу державного замовлення [1, с. 44–45].

Кожна країна самостійно обирає співвідношення між масштабами застосування прямих та опосередкованих форм підтримки інноваційної діяльності, зазвичай віддаючи перевагу одній з них. До того ж, для всіх країн однаково принциповими є такі два постулати:

1. Фіскальні преференції не повинні бути дискримінаційними, мати прозорі критерії та процедуру отримання, не надавати штучно конкурентних переваг для окремих підприємств і бути

інструментом загальної дії, тобто стимулювати всі підприємства інвестувати у власний інноваційний потенціал.

2. Надання адресної допомоги окремим підприємствам, чиї проекти можуть мати виняткове значення для економіки чи безпеки країни, має відбуватись лише неподатковим шляхом (державне замовлення, кредити, гранти, прямі інвестиції, фінансові гарантії) і при цьому на основі реалізації програмно-цільового методу. До фіскальних стимулів також висувають низку вимог, зокрема: простота доступу, низький рівень витрат на адміністрування фіскальних преференцій з боку держави та підприємств, гарантованість отримання стимулів у разі виконання висунутих вимог, стабільність правил. У кожній країні існують власні механізми, що передбачають надання фіскальних преференцій суб'єктам інноваційної діяльності, однак абсолютна більшість з них зорієнтована на стимулювання здійснення підприємствами приватних "витрат на дослідження та розробки". Прикладом таких механізмів є прискорена амортизація інвестицій (витрат) на устаткування й обладнання, що використовуються для ДІР [1, с.38]

Доволі поширеним методом фінансування інноваційної діяльності є фінансування венчурним капіталом. До речі, фінансування венчурним капіталом є і в Україні.

Венчурний (ризиковий) капітал – якісно новий спосіб інвестування коштів великих компаній, банків, страхових, пенсійних та інших фондів в акції малих інноваційних фірм, що мають значний потенціал зростання і реалізують інноваційні проекти з високим рівнем ризику [2].

Обов'язковою умовою такого інвестування є участь інвестора в управлінні інноваційною фірмою і отримання прибутків від продажу.

Фінансові кошти вкладаються у венчурний бізнес без матеріального забезпечення і без гарантії з боку «венчура» (на страх і ризик власників капіталу). Тобто інвестори серйозно ризикують і в разі невдачі базової ідеї втрачають значні ресурси.

За оцінкою економістів, у 15 % випадків капітал, вкладений у проект, цілком втрачається; 25 % ризикових фірм несуть збитки протягом тривалішого часу, ніж передбачалося; 30 % – дають невеликий прибуток; 30 % – протягом декількох років багаторазово перебивають прибутком усі вкладені кошти. У 1986–1993 рр. доходи фондів ризикового капіталу в США в середньому в 10–20 разів перевищували суму вкладеного капіталу.

Залежно від інвестиційних перспектив виділяють три типи венчурних підприємств:

— низькопотенційні підприємства для венчурного капіталу, прибутки яких за п'ять років становлять 50 млн. доларів. Такі підприємства не дуже привабливі для венчурних інвесторів, однак їхня кількість на ринку сягає 90% усіх інноваційних підприємств;

- венчури середнього ринку, прибутки яких коливаються від 10 до 50 млн. доларів щорічно. Саме вони потребують участі венчурного капіталу;
- високопотенційні підприємства, які мають понад 50 млн. доларів щорічного прибутку впродовж п'ять років. Вони найпривабливіші для венчурних інвесторів. Як правило, мають корпоративну форму власності і становлять 1% загальної кількості інноваційних підприємств.

Одним із найактивніших венчурних фондів, що діють в Україні, є фонд Western NIS Enterprise Fund. Він реалізує широкую програму інвестицій у приватний бізнес за допомогою внесків до статутного фонду, кредитів, лізингу, технічної допомоги та інших заходів, які сприяють розвиткові малих і середніх приватних підприємств. Стратегія його полягає в прямих інвестиціях (безпосереднє придбання простих акцій) та інвестиціях у боргові цінні папери приватних підприємств із перспективою їх зростання. Прибуток від прямих інвестицій Фонду в розмірі від 1 до 10 млн. дол. США використовують передусім для реструктуризації та розширення діяльності підприємств. Пріоритетними для інвестування Фонду стали підприємства харчопереробної промисловості, з виробництва будівельних матеріалів і підприємства легкої промисловості, а також фінансових послуг інформаційних технологій.

За час свого існування Фонд здійснив 36 інвестицій (прямих і таких, що містять елементи прямого інвестування) на загальну суму 77 млн. дол. США у 25 компаній в Україні та Молдові. Серед компаній, що успішно скористалися допомогою фонду, відома кондитерська фабрика

«АВК», Слобожанська будівельна кераміка», компанія з виробництва морозива «Троянда-Експрес». Протягом останніх двох років венчурні компанії, що функціонують на ринку України, розробили свої правила пошуку перспективних партнерів [2].

Сьогодні у розвинених країнах доволі поширеним є фінансування інноваційних проектів через мережу інноваційних фондів. Інноваційні фонди комерційного типу мають статус обмеженого фінансового партнерства. Його учасники, починаючи з приватних осіб і закінчуючи великими корпораціями, отримують прибутки і несуть збитки пропорційно до первісно внесеного капіталу. Кошти з таких фондів можуть виділятися як на зворотній основі у вигляді пільгових кредитів, так і безповоротно.

Рішення про надання кредиту здебільшого ґрунтується на висновку аудиторської фірми щодо конкурентоспроможності та ефективності запропонованого до фінансування проекту. У разі провалу проекту, що реалізується, або окремих його складових, можна вживати відповідні заходи та санкції. Колектив, який отримав кредит, повертає його з врахуванням індексації, не зважаючи на неможливість продажу роботи, яка виконувалась по договору. Підприємство, яке не спроможне повернути гроші та заплатити за користуванням кредитом, на підставі висновку аудиторської фірми, оголошується банкрутом з усіма наслідками, а саме – зміна керівництва та розгляд питання про його репрофілювання. Щодо колективу експертів, які рекомендували до фінансування проект, що не отримав закінчення з їхньої вини, діє заборона на їхню участь у підготовці експертних висновків.

Практика розвинених країн свідчить, що фінансування інноваційних проектів через мережу інноваційних фондів є доволі ефективним, передусім через доволі високу гнучкість такої системи, яка дозволяє об'єднувати кошти багатьох різних інвесторів та зусилля спеціалістів.

Діяльність таких венчурних інноваційних фірм, які займаються розробленням (а інколи є й ініціаторами) інноваційних проектів є доволі ефективною (в США на фірми з чисельністю зайнятих менше 1 тис. осіб припадає 1/2 всіх найважливіших нововведень у країні).

В успішному функціонуванні фондових механізмів у країнах заходу має велике значення специфічність руху грошових ресурсів в інноваційному процесі.

Доволі наочно ефективність фінансування через мережу інноваційних фондів можна відстежити на досвіді США. За останні десятиліття в США набули широкого розповсюдження декілька практичних форм здійснення ризикових капіталовкладень, з якими пов'язане фінансування інноваційних проектів. Найпростіша з них зводиться до безпосереднього перерахування коштів від інвестора до засновників малої інноваційної фірми. Складніші форми передбачають додаткові заходи з метою зниження ступеня ризику та розподілу між групою інвесторів можливих збитків в результаті невдалих капіталовкладень.

Здебільшого інвестори йдуть на кооперацію, утворюючи спільний венчурний (ризиковий) інноваційний фонд, від імені якого здійснюються ризикові капіталовкладення. Подібний фонд має статус обмеженого фінансового партнерства. Його учасники отримують прибуток і несуть збитки пропорційно первісно внесеному капіталу. Найбільшими венчурними фондами в США вважаються "Fideliti technology found" (700 млн. Долл.), "XX century ultra" (500 млн. Долл.), "Applaid technology found" (180 млн. Долл.). Разом з різними оцінками в США налічується від 400 до 800 фондів ризикового капіталу.

Видання Red Herring опублікувало новий рейтинг ста венчурних фондів з усього світу. Перше місце в рейтингу зайняв фонд Accel Partners, на другому місці – Softbank. Також у першій десятці – Index Ventures, Sequoia Capital, Kleiner Perkins Caufield Byers, DCM, Insight Venture Partners, Draper Fisher Jurveston, Sofinnova Partners і Matrix Partners. Повну версію дивіться тут.

Фонд Accel Partners традиційно вважається одним з лідерів індустрії. Головний офіс компанії розташований в Пало-Альто, Каліфорнія. Також працюють представництва Accel Partners в Бангалорі, Пекіні, Лондоні і Шанхаї. Фонд був заснований в 1983 р. і брав участь у фінансуванні більше 300 успішних компаній, серед яких Baidu, Facebook, Real Networks, Glam Media, ComScore, Macromedia і інші.

Разом фахівці Red Herring досліджували більше 1800 венчурних фондів з п'ятнадцяти країн світу. Російські фонди в сотню не увійшли. Нагадаємо, що за даними останнього дослідження National Venture Capital Association і PricewaterhouseCoopers, у другому кварталі 2009 р. венчурні капіталісти США інвестували в стартапи \$ 3,7 млрд у межах 612 угод. Це на 15% перевищує показники першого кварталу, коли венчурні інвестори вклали в компанії \$ 3,2 млрд, здійснивши в загальній складності 603 угоди. Найбільше зростання інвестицій припав на біотехнологічні підприємства і фірми, що працюють у сфері медичної техніки. Вкладення в цьому секторі зросли на 47 % і становили \$ 1,5 млрд у межах 160 угод. У другому кварталі 2009 р. фінансування подібних компаній становило 41 % від усіх інвестицій за обсягом коштів та 26% за кількістю проведених угод [6].

Здійснення фінансових операцій в умовах підвищеного ризику створює особливі вимоги до управління венчурними фондами. У зв'язку з цим розвиток ризикового підприємництва в США з самого початку відбувався за допомогою формування інституту професійних управляючих, що отримують спеціальну винагороду за підсумками роботи фонду.

Широко розповсюдились в США венчурні фірми, які беруть на себе управління одним або декількома фондами ризикового капіталу. Часто такі фірми, що вже зарекомендували себе в очах інвесторів, виступають ініціаторами утворення нових фондів. Зазвичай, їхні послуги щорічно сплачуються в розмірі 2–3 % від загального обсягу фонду ризикового капіталу протягом 7–12 років.

Після реалізації програми ризикових капіталовкладень отриманий дохід розподіляється так, що на частку венчурної фірми припадає від 20 до 30 % всього прибутку, навіть якщо її первісний фінансовий внесок становив тільки 1 % всіх капіталовкладень.

Приватними джерелами формування фінансових ресурсів інноваційних фондів у США є окремі громадяни, корпорації, страхові компанії, пенсійні фонди, інші спеціальні фонди та пожертви, а також надходження ризикового капіталу із іноземних джерел.

Якщо проаналізувати опубліковані статистичні дані, то провідне положення за обсягом коштів, що скеровано в незалежні (за американською термінологією) приватні фонди ризикового капіталу, займають пенсійні фонди. Їхні частки становить приблизно 34 % від загальної суми. Це пов'язано з прийняттям в США у 1978 р. спеціального закону, за яким пенсійним фондам дозволяється використовувати частину своїх коштів у фінансових операціях з підвищеним ступенем ризику.

Цей закон можна вважати прямо пов'язаним з проведенням державної науково-технічної політики США. Він відкрив нове і доволі інтенсивне джерело фінансування нововведень. У всякому разі, з 1978 по 1984рр. Пенсійні фонди оцінювались як найбільш зростаюче джерело ризикового капіталу в країні .

Друге місце серед приватних джерел ризикового капіталу в США займають іноземні інвестори. На їхню частку припадає 18 % всіх коштів, вкладених у незалежні ризикові фонди. Настільки висока активність іноземних інвесторів пояснюється високими банківськими обліковими ставками та пільгами в оподаткуванні, а також бажанням отримати доступ до найновішої технології, що якоюсь мірою забезпечується умовами венчурного фінансування.

Приблизно 14.5% обсягу коштів незалежних інноваційних фондів США є капіталовкладення окремих осіб та промислових корпорацій. Проте, треба мати на увазі різноманітність форм участі великих корпорацій у здійсненні ризикових капіталовкладень. На частку страхових компаній припадає близько 13 % надходжень у фонди ризикового капіталу. Ще близько 6 % надходжень пов'язано з жертвами і різними фондами.

Особливе місце в американській системі ризикових капіталовкладень відіграють великі промислові корпорації. Їхня цікавість до діяльності малих інноваційних фірм продиктована не тільки і навіть не стільки намаганням отримати високі, але все ж незначні в масштабах великого обсягу продукції прибутки, скільки стратегією власного розвитку в умовах НТР.

Розробки малих та середніх інноваційних фірм часто опиняються на гребні НТП та випереджають досягнення лабораторій, що є частиною корпорацій. Найчастіше саме малі фірми виступають ініціаторами принципово нових підходів, методів, технологічних процесів.

Існуюча в США різноманітність організаційних форм ризикових капіталовкладень створює широкі можливості для експлуатації нововведень, створених в сфері малого та середнього бізнесу [3].

Порівняємо з ситуацією, що складається в Україні. На відміну від розвинених країн, де 85–90 % приросту ВВП припадає на виробництво наукоємної продукції, наша економіка розвивається без істотного використання результатів наукових досліджень. Наука, як й існуючі новітні технології, залишається значною мірою незадіяною. Аналіз свідчить про відсутність будь-яких механізмів реалізації інноваційного розвитку [4].

Основним джерелом фінансування інноваційного розвитку є державний бюджет, ключовою залишається роль уряду. Бюджет 2009 року передбачав кошторис Державного агентства України з інвестицій та інновацій у розмірі 29,7 млн. грн., що значно менше від показника 2008 р. – 329,4 млн. грн. Такі показники підтверджують сталу негативну тенденцію до гальмування інноваційного розвитку в Україні, що, своєю чергою, зменшує її економічний потенціал та збільшує конкурентні переваги інших країн. У цей самий час саме розвиток інновацій може стати поштовхом для успішної інтеграції України [5].

Отже, згідно з досвідом інших країн, стосовно розвитку інновацій (так само і в умовах кризи), можна зробити висновок, що Україна може забезпечити істотний поштовх у розвитку економіки завдяки дієвій співпраці дослідних інститутів, університетів і промисловості, ефективній системі освіти, зокрема професійної. Грунтуючись на досвіді інших країн, уряд України може створити відповідні умови, в яких влада, органи місцевого самоврядування і приватний сектор можуть максимально використати всі можливості в проведенні досліджень і впровадженні інновацій, а також створити належні умови для функціонування інноваційних фірм. Доцільно використовувати позитивний досвід розвинених країн щодо застосування інструментів стимулювання інноваційної діяльності, зокрема із зарахування витрат на дослідження і розробки до виробничих витрат підприємств, встановлення спеціальних режимів амортизації, податкових пільг, застосування державних гарантій та пільгового кредитування інвестиційних проектів, формування фондів науково-технічного розвитку тощо.

Однак заходи, що застосовуються в різних країнах, мають бути пристосовані до економіко-правових умов нашої країни. Важливим є підвищення значення технологічних парків, які можуть стати потужними осередками стимулювання інноваційної діяльності та розвитку регіонів. Вони мають надавати відповідну допомогу підприємствам для проведення інноваційної діяльності (телекомунікаційні, фінансові, висококваліфіковану робочу силу) [1].

Чинне законодавство щодо технопарків є явно недосконалим. Відсутні чіткі механізми і регламентовані терміни розгляду інноваційних проектів, існує правова незахищеність проектів, що ускладнює діяльність технопарків і призводить до утисків з боку контролюючих органів. Це, скажемо відверто, відвертає інвесторів від фінансування інноваційних проектів. Більше того, розглядаються пропозиції щодо недоцільності надання передбачених законодавством пільг для технопарків [5].

Як бачимо на прикладі США, за кордоном діє велика кількість різноманітних фондів, основне призначення яких – допомагати вченим у розробленні їхніх ідей, просуванні нововведень на ринок.

У нас такі фонди не набули широкого застосування – податкова політика пригнічує будь-яку ініціативу в інноваційній сфері, рівень інноваційної та загальної культури залишається на низькому рівні. Інші складові інвестиційного клімату в Україні також не сприяють збільшенню капіталовкладень в і без того ризикові інноваційні проекти, тому, хоча перехід до ринку й передбачає зменшення значення держави в інноваційній діяльності, залишається необхідність безпосередньої державної підтримки найважливіших напрямків НТП, її активної участі в інноваційному процесі.

Утворення позабюджетних фондів наукових досліджень для конструкторських розробок передбачено урядовими нормативними актами для цілей фінансового забезпечення загальногалузевих та міжгалузевих розробок і досліджень. Проте загалом питання створення позабюджетних фондів не можна вважати вирішеним, оскільки поки що відсутні як належна чіткість в їх формуванні, так і податковий контроль за перерахуваннями в цей фонд. Було б

доцільним створювати інноваційні фонди як самостійні госпрозрахункові організації при галузевих апаратах управління. Створення таких фондів полегшується завдяки наявності у галузевому апараті адміністративних важелів управління. Їх існування дозволить без додаткової оплати використовувати спеціалістів, які мають постійний контакт з підприємствами.

Кошти з таких фондів можуть виділятися на суворо зворотній основі у вигляді пільгових кредитів. Винятком можуть бути кошти, які спрямовуються на науково-дослідні роботи, що мають загальногалузевий або міжгалузевий характер, завдяки яким через 10–15 років на ринку з'являться конкурентоспроможні вироби. Основою надання як кредитів, так і безповоротно виділених коштів є проведення конкурсного відбору. Розподіл коштів може відбуватись двома шляхами. Перший з них полягає у виділенні фінансових ресурсів кінцевому виробнику інновацій, або головному розробнику інноваційного процесу (якщо кошти скеровано на проведення базисних наукових досліджень). Підприємства та організації, які отримали субсидії з інноваційного фонду, самостійно розподіляють їх між співвиконавцями і несуть відповідальність за повернення кредитів та ефективність їх використання.

Розмір кредиту визначається з врахуванням витрат на здійснення всього обсягу робіт з створення нового виробу. Виділяти кошти можна по етапах, з оцінкою якості результатів, досягнутих на попередньому етапі фінансування. Повернення коштів також може бути поступовим, по мірі реалізації нововведення.

Витрати, що фінансуються з наданого кредиту, повинні входити в вартість продукції, яка забезпечує створення інновацій. При цьому враховується їхня індексація та плата за кредит. Кожний учасник інноваційного процесу за рахунок коштів, виручених від продажу своєї частини загальної роботи, повертає кредит та розраховується за нього. Кінцевий виробник повертає його інноваційному фонду за рахунок продажу готової продукції.

Згідно з другим варіантом кредити можна надавати інноваційним фондом безпосередньо учасникам процесу нововведення. Останні повертають проіндексовані кредитні ресурси безпосередньо фонду.

Рішення про надання кредиту повинно ґрунтуватися на висновку аудиторської фірми щодо конкурентоспроможності та ефективності запропонованого до фінансування проекту. Для радикального покращення механізму фінансування НДДКР в сучасних умовах інфляції ті інвестиційної кризи необхідно впровадити такі заходи. По-перше, потрібно задіяти селективно – пріоритетний принцип.

Державі необхідно забезпечити підтримку провідної частини науки, її концентрацію на найбільш цінних та незахищених напрямках НТП, на виконанні обмеженого кола ключових національних науково-технічних програм, з вирішення як поточних, так і довгострокових завдань країни, використовуючи для цього всі джерела фінансування.

Оскільки розробка і реалізація довгострокових (пошукових) пріоритетних напрямків пов'язані з значними витратами і подовженням терміну віддачі від інвестицій, з ризиковим характером отримання результатів, акценти під час формування пріоритетів і їх реалізації переносяться на початкові стадії інноваційного циклу. Тому оптимальна форма під час проведення досліджень і розробок за стратегічними пріоритетами – цільові комплексні програми, фінансовані переважно за рахунок коштів держбюджету та позабюджетних фондів. Для тих пріоритетних напрямів, де під час виконання деяких науково-технічних завдань можливий швидкий прорив за рахунок вітчизняних розробок, доцільно розповсюджувати пряму державну підтримку на весь інноваційний цикл, починаючи з фундаментальних досліджень, – для прискорення їхнього перетворення у відповідні технологічні досягнення. Якщо в реалізації деякого напрямку потрібний швидкий результат, наприклад, він є базовим для інших, виправдана першочергова підтримка розробок, що готові до впровадження.

Висновки і перспективи подальших досліджень. На нашу думку,

1) по-перше, реалізація інноваційно-інвестиційної моделі розвитку України неможлива без зміцнення банківської системи. Інвестування завжди пов'язано з ризиками, інноваційна діяльність найризикованіша. Це одна з основних причин того, що банки неохоче кредитують інноваційні проекти [5];

2) по-друге, для підвищення активності інноваційної діяльності в нашій країні конче потрібне розроблення й впровадження цільової комплексної державної програми, в якій необхідно визначити форми і джерела фінансової підтримки здійснення наукових досліджень і розробок на державному і регіональному рівнях, а також їх використання підприємствами різних галузей;

3) по-третє, за пріоритетними напрямками, що задовольняють короткострокові цілі науково-технічної політики, варто створювати об'єднання зацікавлених організацій та підприємств, фінансові та фінансово-промислові групи. Частка державної участі у подібних об'єднаннях і групах повинна визначатись ступенем ризику, важливістю мети і терміном повернення вкладених коштів.

4) по-четверте, заради фінансової підтримки загальногалузевих НДДКР, спрямованих передусім на створення та освоєння нової техніки та технології, пов'язаної із структурною перебудовою та стимулюванням життєво-важливих галузей, необхідно використовувати систему позабюджетних фондів, а також нові інноваційні структури;

5) по-п'яте, взаємодія органів держуправління з науково-технічними організаціями, як неприбутковими, так і тими, що мають у конкретний момент бюджетне фінансування, повинна будуватись переважно на контрактній основі, в конкурсному порядку та відбору проектів із встановленням взаємних зобов'язань держави та безпосередньо виконавця робіт. До того ж потрібна відповідальна експертиза проектів та їх виконавців з погляду виявлення реальних можливостей відповідних спеціалістів та актуальності пропонованих досліджень [3].

1. Власова І. Особливості фінансування інноваційної сфери в розвинених країнах // Вісник КНТУ. – 2009 [електронний ресурс]. Режим доступу http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vknteu/2009_1_2/5.pdf
2. Система фінансування інноваційної діяльності [електронний ресурс]. Режим доступу http://www.gi.edu.ua/content/_f04_k01/material/e_o_i_d/L8.pdf
3. Склярєнко О. Роль інноваційного фонду у фінансуванні інноваційних проектів (західний досвід) [електронний ресурс]. Режим доступу: http://iee.org.ua/files/alushta/43-sklyarenko-rol_inn_fondu.pdf
4. Журавський В. Проблеми законодавчого забезпечення інноваційно-інвестиційної моделі розвитку України [електронний ресурс]. Режим доступу: <http://pravoznavec.com.ua/period/article/862/%C6>
5. Кузнєцов К. Криза руйнує інноваційний розвиток в Україні. Наукова стаття: – Економічна правда, 2009 [електронний ресурс]. Режим доступу: http://ukrrudprom.ua/digest/Kriza_ruyni_nnovatsyniy_rozvitok_v_Ukran.html
6. Опубликован Top-100 главных венчурных фондов мира. – 2009 [електронний ресурс]. Режим доступу: <http://corp.cnews.ru/news/top/index.shtml?2009/09/14/361725>